

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

سره‌وری در پرتو اسلام

حسین بافکار

BP
۲۳۲/۶۷
۲ ب
۹ ب
۲۰ ن

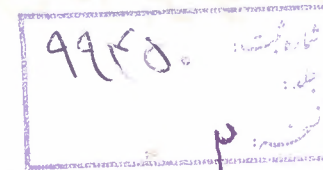
بافکار، حسین، ۱۳۴۳ -
 بهره‌وری در پرتو اسلام / حسین بافکار؛ [برای] مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما. - قم: صدا و
 سیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۴.
 ۱۶۰ ص. (مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما؛ ۹۹۵)
 ISBN 964-514-047-1 ۱۰۰۰۰ ریال:
 فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 کتابنامه: ص. ۱۵۷ - ۱۵۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 ۱. بهره‌وری - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۲. اسلام و کار. ۳. نیروی انسانی - برنامه‌ریزی. الف. صدا و
 سیما جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما. ب. عنوان.
 ۲۹۷ / ۴۸۳ BP ۲۳۰ / ۱۳

فهرست مطالب

- ۱ دیباچه
 ۳ پیش‌گفتار

● فصل اول: کلیات

۱. ضرورت بحث ۵
 الف) پایین بودن سطح بهره‌وری ۵
 ب) نیاز به حضور در صحنه جهانی با بهره‌گیری از فرصت‌ها ۶
 ج) محدودیت منابع طبیعی ۶
 ۲. اصطلاح‌شناسی بهره‌وری ۷
 بهره‌وری در اسلام ۹
 نتیجه‌گیری ۱۰
 ۳. پیشینه تاریخی بهره‌وری ۱۱
 ۴. سطوح بهره‌وری ۱۳
 الف) بهره‌وری در سطح کارکنان ۱۳
 ب) بهره‌وری در سطح سازمان ۱۳
 ج) بهره‌وری در سطح بخش ۱۳
 د) بهره‌وری در سطح ملی ۱۳

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
بهره‌وری در پرتو اسلام
 کد: ۹۹۵

نویسنده: حسین بافکار
 ناشر و تهیه‌کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
 لیتوگرافی: سروش مهر
 چاپ: برهان
 نویت چاپ: اول / ۱۳۸۴
 شمارگان: ۱۵۵۰
 بها: ۱۰۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است
 نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
 پست الکترونیکی: Email: IRC@IRIB.ir
 تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ - ۲۹۱۵۵۱۰
 شابک: ۹۶۴-۵۱۴-۰۴۷-۱ / ISBN: 964-514-047-1

BP
 ۲۳۰/۱۳

ب
 ب
 ۲۵

ک

۱۲۹۶۹

۱۳	۵. اهداف بهره‌وری
۱۴	الف) افزایش کیفیت
۱۵	ب) افزایش تولید و خدمات
۱۶	ج) کاهش هزینه
۱۶	د) بهره‌گیری بهینه از زمان

● فصل دوم: مبانی و اصول بهره‌وری در اسلام

۱۹	۱. ارج‌گذاری به انسان در بهره‌وری
۲۰	الف) دعوت انسان به ایجاد تغییر و تحول
۲۱	ب) دعوت انسان به پویایی و تلاش
۲۲	ج) مبارزه با بی‌کاری و تنبلی
۲۴	د) توجه به انگیزه‌ها و نیازهای انسان
۲۶	ه) پاسخگو بودن انسان
۲۷	۲. بهره‌گیری مناسب از عمر و زمان
۲۷	الف) شناخت ارزش وقت
۲۸	ب) هدف‌گذاری
۳۰	ج) برنامه‌ریزی و مدیریت زمان
۳۴	د) محاسبه عملکرد
۳۵	۳. استفاده بهینه از نعمت
۳۵	الف) قدرشناسی از نعمت
۳۶	ب) دانش آموزی و تخصص‌یابی برای بهره‌گیری از نعمت
۳۸	ج) اعمال مدیریت کارآمد بر منابع
۴۰	۴. به کارگیری معیارهای اسلامی در عمل
۴۰	الف) ایمان به خدا
۴۲	ب) دقت و اتقان
۴۲	ج) دوری از اهمال‌کاری
۴۳	د) تقسیم کار
۴۴	ه) اولویت بندی کار
۴۵	و) پشتکار

۴۷	ز) انضباط کاری
۴۸	ح) مشارکت و تعاون
۴۹	ط) به کارگیری نیروهای امین و باکفایت
۵۰	ی) پیش‌گیری از اسراف

● فصل سوم: آسیب‌شناسی بهره‌وری در کشور

۵۲	۱. منابع انسانی
۵۳	الف) پایین بودن کارآیی کارکنان اداره‌ها
۵۴	ب) اوقات فراغت سالمندان و بازنشستگان
۵۶	ج) بانوان
۵۷	د) کودکان و نوجوانان
۵۸	ه) جوانان و افراد تحصیل کرده
۵۸	و) ضعف کاردانی
۵۹	ز) کیفیت اشتغال
۶۰	ح) آفت تعطیلات
۶۱	ط) فقر فرهنگ مطالعه
۶۳	ی) ضعف تکریم خدمت به مردم
۶۵	۲. بخش تولید
۶۷	الف) کم‌رنگ بودن نقش خانواده در تولید
۶۷	ب) ذخیره سازی مواد اولیه و اجناس ضروری
۶۹	ج) ضعف فرهنگ پژوهش
۷۰	د) وجود ظرفیت‌های خالی در تولید
۷۱	ه) فراوانی ضایعات
۷۳	و) اهمال در تولید
۷۳	یک - بخش ساختمان
۷۵	دو - تولید نان
۷۶	۳. بخش توزیع و انتقال
۷۶	الف) عرضه نامناسب و قله‌ای مواد غذایی
۷۷	ب) عرضه نامناسب آب بهداشتی

ج) شیوه نامناسب عرضه خدمات	۷۸
د) عرضه نامناسب سوخت	۷۹
ه) شیوه نامناسب حمل و انتقال	۸۰
۴. بخش مصرف	۸۱
الف) خرید فله‌ای و انبوه مواد غذایی	۸۲
ب) اسراف در پذیرایی‌ها و پخت و پز	۸۲
ج) استفاده نادرست از پوشاک	۸۴
د) مدگرایی	۸۵
ه) مصرف کالاهای دستاوردهای بیگانه	۸۶
و) تولید نامتعارف زباله	۸۷
ز) مصرف بی‌رویه دارو	۸۸
ح) بی‌مبالاتی در استفاده از سرمایه ملی (پول و اسکناس)	۸۹
ط) بی‌مبالاتی در بهره‌گیری از امکانات و اموال عمومی	۹۰
ی) بهره‌برداری نکردن مطلوب از ذخایر و منابع طبیعی	۹۱
یک - آب	۹۱
دو - خاک	۹۳
سه - جنگل و مرتع	۹۴
چهار - سوخت و انرژی	۹۶
سخن پایانی	۹۸

● فصل چهارم: شیوه‌های بهبود بهره‌وری

۱. فرد و خانواده	۱۰۰
الف) والدین و فراگیری دانش بهره‌وری	۱۰۱
ب) تلاش برای خودکفایی نسبی و ایجاد فرهنگ تولید در خانواده	۱۰۲
ج) برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از اوقات فراغت	۱۰۲
د) تغییر الگوی مصرف	۱۰۳
یک - مصرف نکردن کالاهای خارجی	۱۰۴
دو - حفاظت اصولی از وسایل زندگی	۱۰۶
۲. سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی	۱۰۷

الف) تدبیر مناسب	۱۰۷
ب) آموزش دانش‌کاری	۱۰۸
ج) حقوق و پاداش بر اساس عملکرد	۱۰۹
د) سازمان‌دهی مناسب با بهره‌گیری از عناصر کیفی	۱۱۱
ه) بهره‌گیری از مفاهیم و معیارهای ارزشی	۱۱۲
و) تقویت روحیه کار گروهی	۱۱۳
ز) استفاده بهینه از نعمت‌ها و امکانات	۱۱۴
ح) بررسی و نظارت	۱۱۴
ط) بهره‌گیری از فن آوری مناسب	۱۱۶
۳. دولت	۱۱۷
الف) تهیه طرح جامع	۱۱۷
ب) پرداختن به اصول و سپردن کار به افراد با کفایت	۱۱۷
ج) توجه به منابع انسانی	۱۱۸
د) فراهم ساختن رشد کیفی جمعیت	۱۱۹
ه) توسعه امکانات زیربنایی	۱۲۰
و) سازمان‌دهی تشکیلات	۱۲۱
ز) گزینش مدیران کارآمد و مدبّر	۱۲۲
ح) تولید کالاهای اساسی و با دوام	۱۲۳
ط) بازنگری و تسهیل در مقررات	۱۲۴
ی) اعلام فرهنگ بهره‌وری به عنوان طرح ملی	۱۲۵

● فصل پنجم: همراه با برنامه‌سازان

۱. وظایف برنامه‌سازان	۱۲۶
الف) القای مفاهیم ارزشمند بهره‌وری اسلامی	۱۲۶
ب) روشن سازی افکار عمومی با شیوه‌های آسان	۱۲۷
ج) معرفی الگوی مناسب مصرف	۱۲۷
د) کنترل و نظارت	۱۲۸
ه) اطلاع رسانی و ایجاد نگرش منطقی	۱۲۸
و) کوشش برای ایجاد وفاق ملی در بهره‌وری	۱۲۸

ح) تلاش برای بهبود وضعیت تولید در خانواده‌ها	۱۲۹
ط) احیای فرهنگ کار و سخت‌کوشی در جامعه	۱۳۰
ی) تبیین اهداف بهرهوری و ضرورت آن در جامعه	۱۳۰
ک) برنامه‌سازی مستمر درباره بهرهوری	۱۳۰
۲. موضوع‌های برنامه‌سازی	۱۳۱
الف) بهرهوری و سیما	۱۳۱
ب) تهیه فیلم‌های مستند	۱۳۱
ج) تبلیغات مناسب	۱۳۱
د) بهره‌گیری از هنر انیمیشن	۱۳۲
ه) بهرهوری و تکنیک‌ها	۱۳۳
و) تهیه گزارش	۱۳۴
ز) زیرنویس	۱۳۴
یک - پیام معصومان:	۱۳۴
دو - پیام نگارنده	۱۳۸
سه - پیام اندیشمندان	۱۳۸
ح) برگزاری مسابقه با همکاری سازمان بهرهوری ملی ایران	۱۴۰
۳. متن ادبی	۱۴۲
۴. خاطره‌هایی از بهرهوری مشاهیر	۱۴۵
۵. پرسش‌های مسابقه‌ای	۱۵۰
۶. پرسش‌های مردمی	۱۵۳
۷. پرسش‌های کارشناسی	۱۵۴
کتاب‌نامه	۱۵۷

دباجه

پیشرفت، رشد و توسعه هر کشور و جامعه‌ای در گرو داشتن دانش، تکنولوژی و استفاده بهینه و مطلوب از امکانات و ظرفیت‌هاست. در این راستا، بهره‌گیری از منابع، استعدادها و از همه مهم‌تر، منابع انسانی، امری بایسته و ضروری به نظر می‌آید.

بهرهوری را می‌توان به استفاده مطلوب از امکانات، سرمایه‌ها، نیروها، منابع و فرصت‌ها در تولید کالا و عرضه خدمات تعریف کرد. امروزه توجه بیش از حد کشورها به مقوله بهرهوری، این پدیده صرفاً اقتصادی را به نوعی نگرش انسان به کار و زندگی و به بینش فرهنگی تبدیل کرده است. به تعبیر دیگر، امروزه بهره‌وری، نگاهی خردمندانه و آگاهانه به زندگی در تمامی جنبه‌های آن است. این نگرش و نگاه چنان گسترده است که عرصه‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی را از یک سو و حوزه‌های اقتصادی و فرهنگی را از دیگر سو فراگرفته است.

بهرهوری از دیدگاه اسلام و سخنان معصومین علیهم‌السلام، امری با ارزش تلقی شده و به گونه‌های مختلف و از زوایای گوناگون بر اهمیت و توجه به آن تأکید شده است. آموزه‌های دینی با نكوهش سستی، سکون و زندگی فقیرانه، همواره انسان را به تلاش برای آبادانی و برخورداری از زندگی راحت و سعادت‌مند تشویق می‌کنند.

یکی از مشکلاتی که امروزه جامعه اسلامی را در عرصه خرد و کلان فراگرفته، کم توجهی به مقوله بهره‌وری است که پی‌آمدهای زیان‌بار آن را می‌توان در درون خانواده ایرانی و عرصه اجتماع و اقتصاد کشور جست‌وجو کرد. این معضل سبب شده است کشور ما با وجود دارا بودن ظرفیت‌های عظیم مادی (منابع، سرمایه‌ها، نیروی انسانی کارآمد) و معنوی (برخورداری از آموزه‌های ارزشمند دینی)، نتواند به جایگاه بلند خویش در میان دیگر کشورهای توسعه یافته دست یابد.

پژوهش حاضر، گامی است در جهت آشنا ساختن مخاطبان با مبانی و اصول بهره‌وری از دیدگاه اسلام. در این راستا، نویسنده محترم پس از تبیین ضرورت توجه به مقوله بهره‌وری، پیشینه موضوع و اهداف آن، مؤلفه‌های بهره‌وری مطلوب را در پرتو آموزه‌های دینی برشمرد و بررسی کرده است. در ادامه پژوهش، تلاش شده آسیب‌های بهره‌وری در جامعه اسلامی در عرصه‌های خرد و کلان بیان شود و سپس راهکارهای اصلاحی برای رسیدن به بهره‌وری بالا تبیین گردد. در پایان پژوهش نیز پیشنهادهای رسانه‌ای برای اصحاب رسانه آمده است.

با سپاس از تلاش پژوهشگر ارجمند، جناب آقای حسین بافکار، امید است این پژوهش در تهیه برنامه‌های مربوط به بهره‌وری، به کار اصحاب رسانه آید.

اِنَّهٗ وَلِیُّ التَّوْفِیْقِ

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پیش‌گفتار

سپاس بی‌پایان ایزد یکتا را سزااست که نظام هستی را در نهایت نیکویی آفرید، همه نعمت‌ها را بر انسان فرو ریخت و به او این توانایی را بخشید که با هوشمندی و خردمندی، از تمام بخشش‌های الهی برای دست‌یابی به زندگی سالم دنیوی و سعادت اخروی به شایستگی بهره‌گیرد.

«هفته بهره‌وری»، فرصت و بهانه مناسبی است تا شهروندان جامعه اسلامی با شناخت درست فرهنگ بهره‌وری اسلامی و تأثیر مثبت و سازنده آن در زندگی و نیز آشنا شدن با واقعیت‌های جامعه، با اراده‌ای آهنین و همتی والا، به مصاف مشکلات فراروی بهره‌وری در جامعه بروند و به عنوان ضرورتی دینی، انقلابی و ملی، از تمام داشته‌های خود به صورت مطلوب بهره‌گیرند.

بی‌شک، نقش برنامه‌ریزان و برنامه‌سازان فرهنگی در این عرصه مهم، بی‌بدیل و بسیار کارگشااست. آنان می‌توانند در این راه پر فراز و نشیب با تکیه بر خداوند و به مدد یافته‌های علمی ارزشمند، فرهنگ بهره‌وری اسلامی را که مجموعه بزرگی از مفاهیم عالی بهره‌وری را دربر دارد، در قالب‌های زیبا، جذاب و هنرمندانه به افراد جامعه منتقل کنند.

به یقین، هر قدمی که در راه ترویج و بهبود بهره‌وری اسلامی برداشته شود، خدمتی مقدس و شایسته سپاس‌گزاری خواهد بود. پژوهش حاضر، حرکتی

هرچند کوچک برای معرفی این فرهنگ است. امید که با تمام کاستی‌هایش، برای فرهنگ‌سازان محترم، سودمند افتد.

در این نوشته اهتمام بر این است که به سه پرسش اساسی زیر پاسخ داده شود:

۱. فرهنگ بهره‌وری در اسلام بر چه اصولی استوار است؟
۲. در حال حاضر چه موانعی فراروی بهره‌وری در ایران قرار دارد؟
۳. وظایف افراد جامعه، دولت و رسانه ملی در برابر موانع فراروی بهره‌وری چیست؟

کتاب نامه

- * قرآن کریم، ترجمه محمد مهدی فولادوند.
- * نهج الفصاحه، ابوالقاسم پاینده.
- * نهج الفصاحه (موضوعی)، مرتضی فرید تنکابنی.
- * نهج البلاغه، سید جعفر شهیدی.
- * نهج البلاغه، حمید دشتی.
- ۱. آذرلی، غلامرضا، ضرب المثل های مشهور ایران، تهران، ارغوان، چاپ پنجم، ۱۳۷۳.
- ۲. آسایش، حسین، اقتصاد روستایی، تهران، پیام نور، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- ۳. ابطحی، سید حسین و بابک کاظمی، بهره‌وری، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ دوم، ۱۳۷۹.
- ۴. ابن بابویه، ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین، امالی، قم، بعثت، ۱۴۱۷ هـ. ق.
- ۵. _____، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، چاپ چهارم، بی تا.
- ۶. کلینی، محمد بن یعقوب، من لا یحضره الفقیه، قم، اسلامی، بی تا.
- ۷. احسائی، ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی، به کوشش: سید مرعشی، قم، طبع سیدالشهدا، چاپ چهارم، ۱۴۰۳ هـ. ق.
- ۸. اعتصامی، پروین، دیوان اشعار، تهران، نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۹. باقی زاده، رضا، رمز موفقیت بزرگان، قم، گاه سحر، چاپ سوم، ۱۳۸۰.
- ۱۰. پروکو نیکو، جوزف، مدیریت بهره‌وری، ترجمه: محمدرضا ابراهیمی، تهران، کیهانک، چاپ اول، ۱۳۷۲.
- ۱۱. پیمان، سید حسین، بهره‌وری و مصداق‌ها، تهران، نشر زمینه، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- ۱۲. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، ترجمه و شرح غرر الحکم و درر الکلم، ترجمه: سیدجلال الدین حسینی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
- ۱۳. حکیمی، محمد رضا، الحیاة، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، بی تا.
- ۱۴. خاکی، غلامرضا، آشنایی با مدیریت بهره‌وری، تهران، سایه نما، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- ۱۵. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۷.

۱۶. رحمانی، جعفر و علی باقی نصرآبادی، نکات مؤثر در مدیریت کارآمد، قم، نشر خرم، ۱۳۷۷.
۱۷. رزاقی، ابراهیم، الگوی مصرف و تهاجم فرهنگی، تهران، چاپخش، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۱۸. روزنامه‌های: اطلاعات، همشهری، کیهان، جام جم، ابرار، سلام.
۱۹. سازمان امور اداری و استخدامی، فصل‌نامه مدیریت، تهران، مرکز آموزش نیروی انسانی، ۱۳۷۰.
۲۰. سازمان بهرهوری ملی ایران، مجموعه سخنرانی‌های دومین سمینار بهرهوری، تهران، چاپ بصیر، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۲۱. ساعتچی، محمود، روان‌شناسی بهرهوری، تهران، نشر ویرایش، چاپ سوم، ۱۳۸۰.
۲۲. سهیلی، مهدی، چه کنم دلم از سنگ که نیست، تهران، سازمان پوپک، بی‌تا.
۲۳. سیدهاشم رسولی محلاتی، ترجمه و شرح غرر الحکم و درر الکلم (موضوعی)، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ششم.
۲۴. شعبه حرانی، ابی محمد حسن بن علی، تحف العقول، ترجمه: علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین، نشر اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۶۳.
۲۵. شفیعی مطهر، علی رضا، خودباختگی فرهنگی، تهران، ولی عصر، چاپ اول، ۱۳۷۹.
۲۶. شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، یادایام (۱)، رویدادهای شمسی، بی‌جا، چاپ اول، ۱۳۷۹.
۲۷. صداقت، محمود، منابع و مسائل آب ایران، تهران، پیام نور، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۲۸. طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، قم، منشورات شریف رضی، [بی‌تا].
۲۹. عاملی، محمد حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیت، ۱۴۱۲ ه. ق.
۳۰. عسکری راد، حسن، رمز جاودانگی، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۰.
۳۱. فرید تنکابنی، مرتضی، الحدیث، تهران، مؤسسه نشر و فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴.
۳۲. فیاضی، سید جلال و احمد ملک آراسته، بهرهوری، تهران، انتشارات بارثاوا، چاپ اول، ۱۳۷۴.
۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، با شرح محمد باقر کوه کمره‌ای، قم، اسوه، ۱۳۷۵.

۳۴. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه و شرح: جواد مصطفوی، تهران، انتشارات الوفا، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۳۵. ———، اصول کافی، قم، دارالمکتب الاسلامیه، چاپ سوم، ۱۳۶۷.
۳۶. ———، فروع کافی، تهران، دارالمکتب الاسلامیه، ۱۳۵۰.
۳۷. گروه اقتصاد، بهرهوری از دیدگاه آیات و روایات، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۷۴.
۳۸. گروه بانوان نیکوکار، مجموعه مقالات سالمندی، تهران، ۱۳۷۹.
۳۹. گروه جغرافیا و دفتر برنامه‌ریزی تألیف کتب درسی، جغرافیا سال دوم، (کد ۲۲۵/۱)، تهران، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۱.
۴۰. ———، جغرافیای استان قم، (کد ۲۳۶/۱)، تهران، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۰.
۴۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، دارالاحیاء التراث، ۱۴۰۳ ه. ق.
۴۲. ———، حلیۃ المتقین، قم، انتشارات هجرت، چاپ هشتم، ۱۳۷۴.
۴۳. مجموعه مقالات و سخنرانی‌های دومین کنگره بهرهوری ملی ایران، تهران، چاپ بصیر، چاپ اول، ۱۳۷۵.
۴۴. محب علی، داوود، بهرهوری نیروی انسانی، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی، چاپ اول، ۱۳۷۵.
۴۵. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه: محمد رضا شیخی، قم، دارالحدیث، [بی‌تا].
۴۶. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، اشارات، (شماره ۶۱)، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، خرداد ۱۳۸۳.
۴۷. مرکز ترجمه متون مدیریت، مجموعه مقالات بهرهوری (شماره ۱)، تهران، مرکز انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۲.
۴۸. مطلبی، سید حسن، گوهر وقت، چاپ و نشر بین الملل وابسته به انتشارات امیر کبیر، چاپ دوم، ۱۳۸۲.
۴۹. موسوی خمینی، سید روح الله، رساله توضیح المسائل، تهران، انتشارات گنجینه، بی‌تا.

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
قم / بلوار امین / تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ / نمابر: ۲۹۱۵۵۱۰
تهران / جام جم / ساختمان شهید رهبر / طبقه زیرزمین / تلفن: ۲۲۱۶۵۴۴۳

ISBN 964-514-047-1

